

Zdali měla

Jednota Bratří Českých

svoje učení

o veřejné svátosti?

Píše

Dr. Antonín Lenz,

domácí prelát Jeho Svatosti Lva XIII. a probošt na Vyšehradě.

V PRAZE.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

1895.

My katolíci zhusta nevšímáme sobě toho dobra, že jsme údy Církve, ona jest od východu slunce až na západ jedna jednotou u svaté víře a v učení o mravech, jedna v podstatné všeobecné kázni, jedna v službě Boží a ve svatých svátostech, jedna ve správě církevní. Dobrodiní této velikolepé jednoty, kteráž nemá na světě sobě podobné, málo si všímáme, jelikož ji máme stále před sebou. A přece se v této jednotě jeví, že byl Kristus Pán vyslyšán pro Svou uctivost, Žid. 5, 7, když při poslední večeři takto se ku Svému Otci modlil: »Otče svatý, zachovej je, které jsi mi dal ve jménu svém, aby byli jedno jako i my.« Jan 17, 11. »Neprosím pak toliko za ně (t. j. za apoštoly), ale i za ty, kteříž skrze slovo jejich uvěří ve mne: aby všickni jedno byli, jako ty, Otče, ve mně, a já v tobě; aby i oni v nás jedno byli: aby uvěřil svět, že jsi ty mne poslal.« Jan 17, 20. 21. A přece v této jednotě se zjevuje, že se Kristus Pán zvláště za nástupce sv. apoštolů modlil, a za všechny, kdož náležejí ku svaté katolické Církvi, neboť ona jest od východu slunce až na západ sjednána u víře, v kázni, v službě Boží, ve sv. svátostech, sjednána ve správě církevní. V tom leží jeden z důkazů, že jest katolická Církev pravou Církví Kristovou. Dějiny každého článku víry jsou dějinami Církve samé od kolébky její až po tuto dobu a budou jimi až do skonání, neboť z Krista Pána vyšla Církev a všechno učení její a všechny články její. Ona chová zaslíbení Páně: »Já s vámi jsem po všechny dni až do skonání světa«; ona chová zaslíbení Páně v lůně svém: »Ty jsi Petr t. j. skála a na té skále vzdělám Církev svou a brány pekelné jí nepřemohou.« Ona ví o sobě, že z daru a síly Boží nikdy nezahyne, aniž že možno, aby hierarchie její vzala za své, neboť ona jest podstatnou částkou Církve; ona ví o sobě, že z daru Božího Církev vyučující u věcech víry a mravů bludu nepodlehá, když o nich v nejvyšší instanci rozhoduje. Přijímaje věřící z rukou Církve články víry jest přesvědčen, že přijímá neklamnou pravdu na přesném výkladu Písma a tradice Boží za-

loženou. A to právě jest zdroj, z něhož vychází ona velikolepá Kristem Pánem na Otci nebeském vyprošená jednota katolická. My katolíci sobě této jednoty málo všímáme, jako sobě málo všímáme blankytu nebeského, nesmírnými tělesy hvězd posetého a v klidu nad námi rozprostřeného. Dívky nesmírné oblohy, toto ohromné Písmo věčného Boha, kteréž hlásá jméno přesvaté Jeho, poněvadž je denně vidíme, zvěšednělo nám. A tak se to také má s jednotou sv. Církve v učení o víře a o mravech, v kázni, v oběti a ve svátostech a ve správě. Máme ji denně před očima, Evropa, Asie, Afrika, Amerika i Austrálie nám ji denně zvěstují, ale my ji málo ceníme. Jinak však je při těch, kdož žijíce kromě Církve katolické, se dožili a na své oči viděli tu rozervanost, různost a ty stále se množící trhliny ve sborech akatolických, po dlouhých studiích zvláště dějepisných nahlédli, že není ve sborech protestantských jednoty, ani ne v jednom a tomtéž sboru; ba že jí na zásadách protestantských ani býti nemůže. Ti seznavše, že za ty rozervané, nesvorné, jednoty u víře postrádající sbory se as nemodlil Kristus Pán při poslední večeři, a že tedy Církví, za níž Syn Boží prosil, jest jediné katolická Církev, s jásotem se k ní vraceli, obdivujíce jednotu její a ceníce ji jako neklamné znamení, že Syn Boží, Pravda věčná, při ní trvá a ji ochraňuje.

Za Jana Viklífa a M. Jana Husi byly doby v Církvi Boží velice trudné. Papež Řehoř XI. se vrátil z Avignonu, nebo-li jak se říkalo, z babylonského zajetí, a po smrti jeho byl volen Urban VI. a byl také ode všech kardinalů za řádně zvoleného papeže uznán. Avšak když začal přísně doléhati na kázeň a neposlušné po právu trestal, rozhorlila se naň část kardinalů zvláště francouzských, ušla do Anagni a tam sobě zvolila za intrikami Francie vzdoropapeže, jenž sobě dal jméno Klimenta VII. Tato hrozná pro křesťanské národy osudná událost zdála se ukazovati k tomu, jakoby prosba Páně za Církev Boží při poslední večeři konaná byla vyprázdněna, jakoby jednota Církve zvláště ve správě se trhala; avšak to jisto jest za jedno, dnes o tom není pochyby nižádné, že byl Urban VI. zákonitým papežem, jakož i jeho nástupci Bonifác IX a Řehoř XII., a za druhé po rozkolu poměrně ne tak dlouho trvavším jednota ve správě zase se Církvi vrátila volbou papeže Martina V. Těchto smutných časů příčina vžela ovšem také ve mnohých církevních hodnostářích a kněžích, kteří těžce nesouce tuhý centralismus v Církvi pracovali ku tak zvané soustavě episkopální a ve mnohých náhledech překročili hranice pravdy, tak že až bludné důmněnky povstávaly, jež hrozily ústavu Církve Boží z kořene vyvrátiti, jako: že neměl sv. Petr více autority v Církvi nežli sv. Pavel, že nebyl hlavou Církve Kristem Pánem učiněn, že mají kněží a biskupové takovou pravomoc jako papež, že jest do vůle císařovy dáno, papeže sesaditi anebo ustanoviti.¹⁾ Sem také náležejí bludy Fratricellů,

¹⁾ Constitutio Joannis XXII. qua damnantur errores Marsilii Patavini et Joannis de Ganduno. 4 Cal. Nov. 1327.

kteřížto hledíce ku staré a přísné kázni sv. Františka Serafinského, chudobu až za příkázanu měli ne snad pouze pro řeholi svou, ale pro duchovenstvo veškero, a kteří vidouce Církev nadanou statky vezdejšími ji zavrhovali, jako zkaženou, nešlechtnostmi naplněnou, a majíce přesvědčení, že Církev Páně zhynouti nemůže, vymyslili sobě vedle té hříšné Církve jinou, duchovní, neporušenou, sličnou a chudobnou, a tvrdili, že kněží té bohaté Církve ztratili všechnu pravomoc a všechnu moc duchovní, že není prý v moci jejich, aby směli Církev řídit, vyučovati, aniž platně svátostmi přísluhovati, zvláště jsou-li ve stavu hříchu.¹⁾ Jest v těchto bludech podobnost ku bludům Valdenských, neboť i ti tvrdili, že římská Církev již od dob Konstantinových od Krista Pána odpadla právě pro panování a bohatství, jímž ji obdařil dotčený císař. Toto všecko pracovalo k tomu, aby papežská Stolica byla otřesena a svého politického vlivu, jakož i nároků na jisté dávky, jež říše a království odváděly, zbavena, a těchto všech věcí použili hojně mnozí z mocnářů tehdejších, jako Filip Krásný a císař Ludvík.

Po takovéto minulosti a zároveň žalostné přítomnosti, ježto svírala Církev rozkolem způsobeným rejdy politickými zvláště francouzské diplomacie, začal Viklif v Anglii rozšiřovati své podvrtné náhledy o Církvi, o světské moci, a o četných člancích víry. Z Anglie se dostala haeresie Viklifova do Čech, a jeden z nejvřelejších milovníků podvrtných zásad Viklifových byl Jan Hus, jenž přivábil na se mladé lidi a především studentstvo.

Podvrtné náuky Viklifovy čelily zvláště k učení o Církvi, a o socialitě státní, jež Viklif uhostil přede vším ve spisech svých následujících: v *Dialogu*, v *Triologu*, de *Ecclesia* a de *Civili Dominio*. Podvrtné své náhledy o Církvi čerpal Hus přede vším ze spisu Viklifova »de Ecclesia«, a uhostil je také v knize, kterouž též de Ecclesia nazval, jakož i ve spisech: *Adversus scripta Stephani Palecz doctoris*, a *Ad scripta Stanislai*. Učení o Církvi bylo fundamentálním ohniskem, v němž se zakládala plná apostasie od dosavadní, viditelné Církve katolické. Učení Viklifovo a Husovo vyvracelo až do kořene societu církevní. Oba zavrhnuvše starobylou náuku o Církvi viditelné, a stanovivše, že jest ona sborem pouze těch, kdož jsou předzřízeni ku životu, zamítli tím již všechnu autoritu Církve, autoritu papeže jako viditelné hlavy její, autoritu biskupů a i také kněží, pokud vychází ona z pravomoci církevní. Stanoviliť oba i Viklif i Hus, že pravomoc ku vykonávání funkcí duchovních přímo z Boha svůj východ má a nikoliv z papeže anebo biskupa; oba i Viklif i Hus stanovili, že nemá Církev, papež a biskupové moči zákonodárné, soudné a výkonné, že jest papež ve věcech víry, i když rozhoduje, klamu podroben, ano i všechna Církev že může blouditi, ba se také sevrknouti až na jednu starou bábu. Jan Hus tyto všechny věci uložil i do svých spisů českých. Ti tedy, kteříž hlásali, že Kostnický sněm Jana Husa odsoudil, aniž by byl znal spisů jeho českých, vydávají sami vysvědčení

¹⁾ Constitutio Joannis XXII. edita a. 1318. contra errores Fratricellorum

neznalosti sobě, neboť všechny věci, pro které byl Hus souzen a odsouzen na sněmu Kostnickém, jsou netoliko v latinských, ale i v českých spisech jeho obsaženy, jelikož všechny jeho knihy jsou Viklifismem protkány, až na spis »Dcerka«.

Jestliže však úhlavní základní blud Viklifův a Husův k učení o Církvi směřuje, tu bychom se mohli právem nadíti toho, že ponejvíce všechny spory zvláště ve věku XV. k tomuto předmětu čelily. Po poražení, pokud totiž bylo na Viklifovi a Husovi, autoritě církevní nastoupila autorita privátní. Viklif vyřknul totiž, že jest Písmo sv. jediným a výlučným pramenem pravd křesťanských a podobné vyznání učinil i Jan Hus, oba dali věřícím do rukou Písmo sv., a veleli, aby každý je četl a znal, anť bez znalosti Zákona Božího není prý spasení, a oba tvrdili, že věrným dá Bůh, aby seznali smysl Písem. Tím vložili oba i Viklif i Hus rozhodování o věcech víry do soudu a do vůle jednoho každého z věřících, Písmo čtoucích. Zamítání však autority ve věcech náboženských a církevních znamená revoluci a vzpouru ano anarchii v socialitě církevní, rovně jako zamítání veškeré autority státní revoluci znamená, ano anarchii v socialitě státní. Z tohoto zdroje braly vznik sekty bezčetné ve věku XV. a XVI., ano až po tento den berou. V zásadě, že každý má právo a povinnost, Písmo čísti a znáti, a podle toho, jak Písmo poznal, sobě upravit náboženství, které by za víru přijal, zakryta jest myšlenka, že vykladač Písma, zde každý věrný křesťan, jest u výkladu Písma Božího neomylný, nebo-li, že ty články, jež sobě čta Písmo nasbíral, jsou neklamně tak v sv. Písmu obsaženy, jak je a v kterém rozumu je v něm nasbíral. A v tom zajisté jest pramen bezčetného vši autority prázdného sektářství.¹⁾

Avšak, ač bychom se právem nadíti mohli, že ve věku XV. všechny spory v otázce o autoritě církevní se budou křížovati, nebylo o této věci ve věku dotčeném mnoho rokováno. Snad neznal ani Hus ani jeho stoupenci dosahu učení o Církvi Boží. Jinak bylo ovšem při členech katolických fakulty theologické na universitě Pražské za dob Jana Husi. Tito zajisté majice králi Václavovi IV. dáti radu, jakou cestou by měl býti vrácen království zase mír a pokoj, a jedovaté a škodné rozdělení aby zamezeno bylo, takto se na místě prvním vyslovili: »Jsú někteří ze zákovstva v království českém, a ti praví: že potupenie a zapovědzenie čtyřiceti a pěti artikulów neb kusów jest zlé a bezprávné, a ti nechťe věřiti, by smyslové a úmyslové Viklefovi o sedmeře svátosti a o jiných věcech svrchu psaných falešní a křiví byli.« A na základě oprávněného podezření žádají, aby každý z doktorů a mistrů učení Pražského vyznal: »že drží a věří, a držeti a věřiti chce

¹⁾ Bratři čeští učili a nejenom oni, že jest Církev bludu podrobená, ano že nescíslněkrátě zbloudila, a tím více však, že jest podroben jeden každý člověk bludu, zejména u věcech víry. Ale tím právě odsoudili Bratři, a vůbec všechny denominace protestantské sebe a svoji zásadu, že každý může sobě z Písma vyvážit náboženství. Neboť není-li vykladače neomylného, jakžby mohlo býti Písmo pramenem neklamné víry a Pravdy Boží?

o sedmeře svátosti Církve svaté, o moci světské totižto o rozhřešení a o kletbách, o odpustcích, o právích a svobodách kostelních, o úradech a o zákonech v církvi sv. a o počestnosti svátosti svatých, jako kostel Římský.« Žádají dále, »aby dotčení mistři a doktoři vyznali: že v každém kuse, co se týká víry křesťanské, chtějí býti poslušní, což vynese a ustaví Římský kostel papež s kardinaly.¹⁾ Členové fakulty theologické katoličtí, jak viděti lze, dobře pojali, odkud vzaly původ bludy rušící pokoj v zemi, a jakby se daly odstraniti, zvláště anť straně evangelické, t. j. straně Viklifovské vytýkají, že nechce míti, aby byl kostel Římský v každé při neb věci, která se dotýká víry, rozhodčím, a aby mělo stáno a poslušno býti víře, vyřčení a úsúzení papežovu a Římského kostela, alebrž že tvrdí, že o těch přech samo Písmo jest súdcem, nic nevážice, že papež jest náměstek sv. Petra, a kardinálové jiných apoštolův, ku kterýmžto má útočiště býti ve všech kusích víry křesťanské.« Naproti Viklefistům psali také, o Církvi se šířice bývalý učitel Husův Stanislav ze Znojma, Štěpán Pálec a Jan Hofmann ze Svídnice.

Později o výměru Církve a o její autoritě málo bylo psáno, tím více však o Eucharistii a zejména o přijímání pod obojí. — Viklif o přijímání pod obojí, anebo dokonce o potřebě přijímání pod obojí z příkazu Páně ničeho nedotýká, ač byl, jak aspoň nescíslněkrátě opakuje, věrným čitatelem Písma a všechny křesťany k témuž čtení zavazoval. Spíše věří s tehdejšími doktory, že Kristus Pán v Emausích slavil s učenníky dvěma Eucharistii pod jednou, posvětiv ji, lámaje a dávaje jim, a proto prý titěž učenníci Krista Pána poznali netoliko z lámání, ale také byvše nasyceni tělem Jeho.²⁾ V učení o potřebě přijímání pod obojí shodovaly se všechny sekty věku XV. a XVI. Kališníci, Táborové, Čeští Bratři, Amosité, Lilečtí, Novokřtěnci, Lutherané a Kalvínci a v té také jakož i v demonické nenávisti naproti Církvi katolické příkladně setrvali, jsouce jinak v četných kusích nesvorní.

Avšak jinak se věci mají stran otázky: zdali Kristus Pán jest v Eucharistii přítomen a jakým způsobem? Katolíci věřili, jakož známo jest, vezdy, že jest Kristus Pán na oltáři přítomen skutečně, v pravdě a podstatně přepodstatněním, t. j. proměnou celistvé podstaty chleba a vína v tělo a krev Páně, a s nimi souhlasili kališníci. Avšak děkan Hilarius vytýká Rokycanovi, že kněží kališničtí, jakž by byli podle kompaktát povinni, nehlasají: že pod způsobou chleba jest netoliko tělo, ale i krev Páně, a pod způsobou vína netoliko krev, ale také tělo Páně, a naproti tomu tvrdí, že jest pod prvou způsobou jen půl svátosti, a káží, že není v ní Kristus všečen, ano oni prý zovou přijímání pod jednou svatokrádežným, manichejským a kacířským. Jinak držel o velebné svátosti Petr Chelčický, neboť ten podle Viklifa hlásal, že

¹⁾ Palacký. Documenta. Consilium Facultatis studii Prag., str. 480. D a 488. F., ze dne 6. února 1413.

²⁾ Důvodu toho užíval také slavný děkan u sv. Víta v disputaci, kterouž měl s Rokycanou po pět dní v r. 1465.

jest sice Kristus Pán skutečně a podstatně přítomen v Eucharistii, ale nikoliv přepodstatněním, alebrž že zůstává i po posvěcení chléb chlebem a víno vínem, ale ve chlebě a víně že jest tělo a krev Páně. Na Táboře však dvojí byl náhled o Eucharistii. Jedni pravili, že sice v ní není Kristus Pán skutečně, v pravdě a podstatně s tím tělem, které za nás na kříži pnělo, ale pouze mocně, svátostně a duchovně, druzí však tvrdili, že jest chléb a víno pouze znamením těla a krve Páně.

I nastává otázka, jakou as náuku držela Jednota Českých Bratří o velebné svátosti a zdali při svém učení o ní také setrvala?

V historii »o těžkých protivenstvích Církve České«, kteráž byla od bratří u vyhnání v r. 1632, a to jakž podle kázně Bratrské ani jinak býti nemohlo, autoritou biskupa Jednoty Amosa Komenského, se vypravuje: že v roce 1609 ¹⁾ byla Bratřím kaple »Betlém« v Praze, pro Husova někdy kázání slovuťná, propůjčena, jakožto vlastním Husovým potomkům. ²⁾ Mám za to, že slova tato vyjadřují ten rozum, že Čestí Bratři neboli Jednota jejich z roku 1609 držela nejpřesněji učení Jana Husi, anebo že byli Bratři pravými a přesnými žáky Mistra Jana Husi. Tou dobou přiznávali se Bratři ku své konfessi z r. 1535. Tuto konfessi znal Amos a na sklonku života svého veřejně prohlásil, abychom užili výroku v katolické Církvi obvyklého, jako ex cathedra, že konfesse tato jest jádrem všech Pisem, a co ona do sebe drží, to že on smrtí svou pečeti. ³⁾ Není dále možná, nepřiznati, že Amos Komenský učení Jana Husi znal, neboť jej do počtu svatých mučenníků přijal a dobře věděl, že se Bratři stran svého učení Husa dovolávají. Musí se tedy říci: že Komenský, jako biskup Bratrský, a tedy jako theolog z povolání učení Husovo do podrobná znal a že zajisté učení Bratří, jak jest v Amsterodamské konfessi (recte v konfessi z r. 1535) obsaženo s učením Jana Husi srovnával, a že tedy dospěl touto cestou k tomu, že jsou Bratři přesnými žáky Mistra Jana Husi. Jest ovšem pravda, že jsou Bratři s Janem Husem ve mnohých kusích za jedno. Jan Hus i Bratři vyznávají, že jest Církev sborem vyvolených, i ta Církev bojující zde na světě; hlavou její jedinou a výlučnou že jest Kristus Pán, viditelné hlavy Církve že není nižádné, avšak přes to, že jest Kristem Pánem ustanovena svatovláda z posvěcení, kteráž pozůstává z biskupů, kněží a jáhnů, avšak biskup a kněz na rovni prý jsou řádem svým. Z obojí strany tedy vyznávají, že jest církevní societa societou nerovnou, z duchovenstva a laiků pozůstávající. Avšak kdežto Jan Hus tvrdí, že jest Zákon Boží důstatečný ku správě Církve a že není potřebí nižádných zákonů, a tudíž upírá, že by měla Církev moc zákonodárnou, soudnou a výkonnou, přikládají Bratři k vůli řádu své Jednotě moc zákonodárnou, soudnou i vý-

¹⁾ Když totiž protestantští stavové na Rudolfovi II. majestát vynutili.

²⁾ Historie o těžkých protivenstvích Církve české. Str. 108. Kap. 40, n. 3.

³⁾ Viz »Vlast« XI., 2.

konnou, ano i moc, rozhodovati o učení, zdali by s Písmem souhlasilo čili nic, odkudž povstala také přísná censura knih v téže jednotě, ač i Jednota jakož i Jan Hus Písmo za jediný a výlučný pramen náboženství křesťanského vyhlásili, a křesťanům za povinnost uložili Písmo čísti a znáti. Bratři tvrdí, že bývá hříšník ospravedlněn pouze věrou beze všech skutkův, Hus však jistí, že víra sama bez skutků není důstatečnou příspůsobou k dosažení ospravedlnění. Bratři učí ve svém spisu obranném naproti Samuelovi Martiniovi, že i oni náleží k evangelíkům, neboť prý oni drží jako všechny evangelické církve, že se děje ospravedlnění hříšníka darmo z pouhé milosti Boží skrze věru Ježíše Krista; Hus tedy podle dotčené obrany, kteráž se Amosovi Komenskému připisuje, nebyl evangelíkem, neboť on není z těch, kteří by více nástrojné Lutherově přikládali ospravedlnění, jakž by tedy bylo lze tvrditi, že jsou byli Bratři vlastní potomkové Husovi? Bratři podle Lutra věřili, že každý může, ano musí býti jist, o svém ospravedlnění, kdežto Hus s katolíky učili, že neví člověk o sobě, zdali by byl lásky hoden před Bohem anebo nenávisti. Bratři také tvrdili, že milosti nenabývá leč jen ten, kdož jest k životu věčnému předzřízen právě tak, jak byli z Kalvína naučení: Hus však toho nemá, aby všech předzvěděných z údělu milosti vylučoval, ač ani jeho náuka není s katolickou souhlasna. Bratři přijímali pouze dvě svátosti, Hus však sedm. Bratři zavrhovali, právě jako Lutr, oběť mše svaté, jako zlořečené modláníství, Hus však netoliko, že věřil, že mše svatá jest obětí novozákonní Kristem Pánem ustanovenou, ale on ji také sloužil. Bratři zamítají očistec, orodování za věrné duše, úctu svatých, ostatků a obrazů jejich, kdežto Hus svaté uctíval a vzýval, zvláště však Matku Boží. Jestliže však takto se mají věci s věrou Jana Husi a Českých Bratří, jakž by mohlo býti pravdou, že byli oni žáky a pravými potomky Jana Husi, jak tvrdí biskup Českých Bratří Amos Komenský? Ubohý Jan Hus neměl žádných přesných zákův, ale to nevadilo, ani Kališníkům, ani Táborům, ani Petrovi Chelčickému, ani Jednotě Bratří, aby nenazývali Husa mučenníkem, a to mučenníkem za pravdu Boží! Těm všem samozvaným žákům Jana Husi se může právem namítati: Jestliže Jan Hus za pravdu Boží umíral, jakž by vy jste mohli se chlubit, že jste v držení pravdy Boží?

Avšak ve spisu svrchu naznačeném naproti Samuelovi Martiniovi tvrdí Amos Komenský zejména, že učení Bratří o velebné oltářní svátosti přímo od Husa pochází. Amos Komenský přede vším dí: že Bratři zůstávají na tom, což byli k Lutrovi a Melanchtonovi vyslovili, že »jsou ve večeri Páně tělo a krev Páně přítomny posvátně, duchovně, mocně a právě, a tak prý Jednota od počátku věřila. Posvátně, poněvadž chléb ten a víno nejsou již chlebem a vínem, ale věc oddána k tomu, aby slouly a byly tím, což znamenají. Duchovně, poněvadž tělo a krev Páně nejsou tělesným a hmotným bytem, smyslům těla pochopitelně, a duchu věrou obdařenému čitelně. Mocně poněvadž skrze tu službu moc

života Kristova plyne v srdce věřících čitelně jim. Právě proto že to není žádná domněnka, ale tak pravdivě se děje, jak pravdivě jest Kristus pravda a Amen.«¹⁾

Tak Amos Komenský o učení Bratří stran velebné svátosti. Podle toho věřili Bratři, že jest Kristus Pán v Eucharistii posvátně mocně a duchovně. Na to doleji²⁾ dí: »Naši předkové oddělivše se od modlářů k obzvláštnímu v duchu tichosti Bohu sloužení musili jsou také užívati nějakého jména, kterýmž by . . . nazývání býti mohli. Husity se nazývati již nemohli, poněvadž jméno to uchvátili již jiní, kteříž od šlepějí jeho zase byli odstoupili a ku poslušnosti Antikristové Stolicе (čtyry toliko artikule sobě vymínivše) se navrátili . . . Přes to však v paměti měli základ pře svého praeceptoru Husa, že zákon Boží jest dokonalý ku spravování Církve rytěřující.« Kališníci tedy odstoupili podle Komenského od Jana Husi,³⁾ Bratři prý nikoliv, zvláště co se týká velebné svátosti. A proto prý se jim od Martinia křivda děje, když jim předstírá, že zkalviništěli, zvláště v artikuli o večeři Páně. Ne od Kalvína prý, ale od M. Jana Husa (po Písních svatých) Jednota naše smysl svůj o svátosti této vzala a posavad drží. Nech se čte, dí Komenský dále, Husova postilla (Kázání na Boží Tělo), najde se týž smysl, že chléb jest tělem Páně a víno krví Páně posvátně, a že se věrou požívá tělo Kristovo a krev od samých těch, kterýž Krista v sobě skrze víru přebývajícího mají: jiní nehodní a bezbožní posvátnost toliko tak velikého tajemství že přijímají, a protož sobě toliko odsouzení jí a pijí. Užívá sic M. Hus mluvení tehdaž zvyklého »pod způsobem chleba«; avšak na jediném toliko místě, a tu dokládá: »posvátně pod způsobem chleba.«

Patrně hledí Amos tuto Husa k svému smyslu přitáhnouti, avšak marně, a že tak činí jest při nejmenším podivné. Vždyť musel znáti vyznání Husovo, kteréž byl učinil, jsa ve vězení Kostnickém o této svátosti.⁴⁾ Vyznává totiž Hus, že jest ve velebné svátosti totéž tělo, které se z Marie Panny narodilo a za nás na kříži trpělo, a tatáž krev, která za nás na kříži vylita byla. Hus vyznává dále, že se děje na oltáři proměna chleba a vína v tělo a krev Páně a vyjádřuje slavně: »Numquam praedicavi, quod in sacramento altaris manet substantia panis materialis, de quo me veritatis inimici accusant.« Nikdy jsem nekázal, že ve svátosti oltářní zůstává podstata chleba hmotného, z čehož mne viní a na mne žalují nepřátelé moji. Ze slov těchto jest patrné, že Hus nevěřil tak, jak podkládá jemu Amos, a že takové svědectví o něm vydávaje, řadí sebe nikoliv ku přátelům, ale ku nepřátelům

¹⁾ X. str. 37.

²⁾ XXVII, 125 a 126.

³⁾ V tom se Amos poněkud mylí, nebo jiz věta, že poarželi kališníci učení Husovo, že zákon Boží jest důstatečen ku správě Církve Boží, povídá něco zcela jiného. Ano může se říci, že kališníci spíše se mohou zváti žáky Husovými nežli Bratři, aspoň v počátcích svých.

⁴⁾ Hus. De Sacramento Corporis et Sanguinis Domini.

Husovým, čili k žalobníkům, kteří svědčili na Husa, že by byl tak věřil, jak o něm zprávu dává Amos. Ano Hus vyznává netoliko, že jest tělo Páně pod způsobou chleba, ale že jest pod touž způsobou per transsubstantionem (přepodstatněním), a taktéž že jest i krev Páně v způsobě vína přítomna. On vyznává dále, že jest Kristus v každé způsobě celý, že jest v Eucharistii trvavě, ano že jest v každé částce každé způsoby celý. A tak dává na jevo víru plně katolickou a slovy téměř takovými, jako sněm Tridentský.¹⁾

Vyznání toto M. Jana Husi poráží na dobro rčení Jana Amosa Komenského, že by učení Bratří Českých o velebné svátosti z Husa svůj původ vzalo. Nemohu se tomu ubrániti, abych se nedomýšlel, že Komenský dobře znal poslední doby M. Jana Husi, že mu nebyly neznámy poslední spisy jeho. Znal-li je, pak nebyl Amos valným přítelem pravdy historické.

Z Jana Husi neměli tedy Čeští Bratři svého učení, jakož sám Hus svědectví činí, ani z Kalvína, jak zase Amos Komenský jistí. Odkud je tedy přibrali? Je pravda, že se v tom učení, kteréž na počátku drželi, postupem časů měnili, jak jim předstírá pastor Martinius z Pirny, dříve pastor u sv. Havla v Praze?

Co se první části otázky této týká, sluší následující věci nazřeteli míti: Bratřím Českým se říkalo »Valdenští«, ačkoliv oni to jméno od sebe odmítali, ač měli s nimi množství článkův společných. Měli také k tomuto odmítání dosti závažné příčiny. Píšíť zajisté k panu Albrechtovi: »Pak jakož nám mluví o Valdenských, že sú oni odsúzeni, my jich v ničem nezastáváme, i všech roť, které by všem scestné byly proti víře Pána Krista a všem skutkům křesťanským pravým. Neb jsme k nim nepřistúpili, abychom od nich naučení teprv přijímali, ale oni nekteří k nám, i sú i dva povolní s námi pravdě. Jakožto kněz jeden starý, kterýž s vděčností obliboval ty věci, které sú při nás, a poslužil nám v tom, v čemž žádán byl v milosti. I druhý kněz Steffan také byl povolil a poddával se tak, což bychom při něm znamenali scestného při víře Pána Krista proti zákonu Božiemu a proti Cierkvi, že chce rád opravit. A také jsme toho zpraveni, že když jej odsuzovali, i na kázání ohlásili, že by jemu nedávali viny žádné takové, by v čem blúdil, než že nebyl v poslušensství kostela Římského, a proto že má býti upálen podle práv našich (?) . . . Ale my zase pravieme, že ti, kteří sú vypadli z viery Pána Jesu Krista živé i z lásky neomylné a tak z jednoty Cierkve svaté, tyť odsuzují práva Krista Ježíše skrze Ducha svatého k věčnému ohni, jako Písma apoštolská oznamují. A tak náš původ jest tím obyčejem, jakož jsme prvé pověděli. Protož neměli bychom býti pro Val-

¹⁾ Dr. Václav Sturem dí ve svém spisu »Srovnání« str. 372: »Příbram zřejmě vyznal, že jest Kristus Pán na oltáři přítomen přepodstatněním, a Jan Hus prý také mnohým vyznal na otázku: Zdali by byl na oltáři po posvěcení chléb, že ví, že Viklef tak učí, on však že drží se svatými doktory.

denské odsúzení, neb jsme k nim nepřistúpili, ale oni někteří k nám.«¹⁾

Bratři se tedy Valdenských zřekli pro nebezpečnoství, které jim hrozilo, když by jimi byli jmíni, ač Valdenských stále vyhledávali a o nich se domýšleli, že by as oni mohli býti v držení pravé víry Páně. Odtud také s nimi zápolili i před ustavením Jednoty, a při jejím ustavování, k nim také vyslali do Vlach Bratra Lukáše v r. 1497, majíce za to, že by oni byli potomci té pravé Kristem Pánem zřízené Církve.

Bratřím bylo také dáváno jméno Pikhartů, o čem oni sami zprávu dávají, tvrdíce, že se jim křivě přikládá jméno Valdenských anebo Pikhartů. Pikharty byli za oněch dob jmenováni ti, kdož zapírali, že jest Kristus Pán v pravdě, skutečně a podstatně v Eucharistii přítomen, a tvrdili, že jest ve velebné svátosti pouhé znamení těla a krve Páně, a také i ti, kdož děli, že by Kristus Pán byl v Eucharistii pouze duchovně přítomen.

Jak se právem domýšlíme, byli na Táboře za času Petra Chelčického směrem k učení o velebné svátosti dvě strany. Jedna strana tvrdila, že jest ve velebné svátosti pouhé znamení těla a krve Páně, a druhá strana však připouštěla nějakou přítomnost Páně v Eucharistii, ale nikoliv, že by Kristus Pán v ní byl přítomen skutečně a podstatně, ale pouze mocně a duchovně. Chelčický poráží v Replce naproti Mikuláši z Pelhřimova čili naproti Biskupcovi oboje toto mínění, i že by ve velebné svátosti bylo pouhé znamení těla a krve Páně, i že by v ní byl pouze duchovně, mocně, anebo s milostí svou, ano on klade obojí tento blud na rovno.²⁾

Chelčický sám hledě pilně k Viklifovi zvláště ohledně učení o velebné svátosti, přijal jeho nauku, že podstata vína a chleba se nemění v podstatu těla a krve Páně, ale že zůstává na oltáři po posvěcení chléb a víno, jako před posvěcením, ale v chlebě a ve víně že jest skutečně, v pravdě a podstatně tělo a krev Páně, a tuto svoji z Viklifa vypůjčenou nauku hájí, zle se horše na katolickou Církev, že učí, že jest Kristus Pán na oltáři v způsobách chleba a vína přepodstatněním, způsobem drsným užívaje důvodův svého mistra Jana Viklifa.

Ku jednotě Bratrské přistoupili přívrženci Bratra Řehoře, Petra Chelčického a pak valná část Táborů, a jak za to mám, také část Valdenských, byť i byla sebe skrovnější. Touto cestou a tímto sdružením byla také do Jednoty již na úsvitě její různá mysl stran velebné svátosti přinešena. Přívrženci Chelčického přinesli s sebou náhled, že jest Kristus Pán v Eucharistii podstatně přítomen, ale nikoliv přepodstatněním, Táborité přistoupili k jednotě snad s dvojím náhledem, i že v Eucharistii jest pouze znamení těla a krve Páně, i že jest Kristus Pán v Eucharistii pouze mocně a duchovně, přívrženci Řehořovi snad i s náhledem Petra Chelčic-

¹⁾ Coll. Quellen. I. 98. E.

²⁾ Dr. Ant. Lenz: Učení Chelčického o Eucharistii.

kého, i s náukou Táborů, Valdenští snad s učením, že jest Kristus Pán na oltáři předpodstatněním, aspoň dovozuje světlý biskup Bossuet, že Valdenští až do styku s Kalvíny takto o Eucharistii drželi.

Jisto však jest, že učení Chelčického nemělo v Jednotě dlouhého trvání, neboť není stopy nižádné, že by ono bylo začátkem věku XVI. v Jednotě držáno. Neslať se Jednota záhy k tomu, aby Krista Pána, co na ní bylo, z Eucharistie vyhostila. Záhy také povstaly spory mezi jednotlivými stranami v Jednotě. Gindely píše, že spory tyto vznikly čtením spisů Biskupových a Martinkových; byly to tedy spory stran skutečné přítomnosti Páně na oltáři, a to jest zároveň důkazem, že přívrženci Táborů k Jednotě přivtělení byli, majíce své zvláštní mínění o Eucharistii. Neshody povstale byly urovnány na prvním sněmu Bratří, jež svolal Řehoř, ale patrně jen povrchně; uzavřeno totiž bylo: aby Bratři dosti měli na Zákonu Božím, t. j. aby sprostně věřili, že řekl Pán: »Vezměte a jezte: totoť jest tělo mé.« Avšak Písmo svaté měli v rukou Petr Chelčický, obojí strana Táborů, a znali dobře slova Páně, a přece o smyslu těch slov čili o jejich výkladu hloubali. Dotčený sněm tedy k vůli pokoji v Jednotě uzákonil, že mají míti členové její dosti na Zákonu Páně, ale mysl Bratří se nedala uzákoniti, až k jistému ustálení, jak by mělo býti o přítomnosti Páně ve velebné svátosti držáno. A toto ustálení záleželo v tom, že Bratři záhy držeti začali: že Kristus Pán není v Eucharistii v pravdě, skutečně a podstatně přítomen, ale pouze mocně, svátostně a duchovně.

Tak píší Bratři naproti dvěma listům doktora Augustina, někdy probošta Olomúckého, v r. 1508, že prý se nemáme Kristu Pánu ve velebné svátosti klaněti, a že jest nám takovéto klanění zapovězeno Zákonem Starým i Novým. V Starém Zákoně se prý určitě čte: »Neučiniš sobě rytiny« atd., a tím dávají na jevo, že nevěří v skutečnou přítomnost Krista Pána na oltáři. Tím však Bratři nemínili, že by v Eucharistii bylo pouze znamení těla a krve Páně, jakož jedna část Bratří za pravé měla. Bratr Čížek, Němec, jal se šířiti v Jednotě mysl Cvingliův o holém znamení ve svátosti, a některé k sobě přitáhl. Snad také dobou tou byly v Jednotě zbytky těch, kteříž s Tábořem v Eucharistii také pouhé znamení shledávali. A s touto okolností snad jest ve spojení tvrzení této strany, že Jednota od prvního počátku věřila, že jest v Eucharistii pouhé znamení těla a krve Páně. Amos Komenský píše v obraně Jednoty naproti Martiniusovi, že prý starší Jednoty a zvláště Bratr Lukáš, bojovali proti těm, kdož shledávali v Eucharistii pouhé znamení těla a krve Páně. Lukáš prý ze sněmů Jednoty, na nichž o tomto artikulu bylo jednáno, dokázal faleš toho. Toto rozdvojení prý trvalo dvě leta, až byl Čížek z Jednoty vyloučen (leta 1525—1526). V tomto vyobcování leží důkaz, že Jednota nebyla s Piklarty za jedno v jich bludu, že by v Eucharistii bylo pouhé znamení těla a krve Páně.

Ve spisu, jež vydali Bratři v Bělé v r. 1520 o klekání před svátostí těla a krve Páně, snaží se dokázati, že Kristu Pánu ve

velebné svátosti úcta Boží nepřisluší. Pravíť mezi jiným: »Druhé pak straně odpírá se, aby zde Kristus byl tentýž ve svátosti, kterýž putoval zde ve smrtelném těle, a potom v oslaveném na pravici sedí. Nebo svrchu dovedeno bylo z Písem, že by to nebylo pravé, ale jeť toliko domnění a smýšlení lidské nezaložené na Písmě svatém . . . k odvedení od pravdy a k uvedení Anti-krista v svodu a nepravosti . . . A poněvadž, jakož uvedeno svrchu, bytem často řečeným v svátosti Kristus není, tehdy ani vyznáván býti má. Ještě tedy, že poklona a pocta božská nepřisluší Jemu, jakož dosti svrchu dovedeno bylo, neboť nižádné Písmo v svém pravém rozumu vzaté nepotvrzuje Krista bytí ve svátosti. A tak zjevné, že činiti poctu a poklonu božskou svátosti aneb Kristu domnělému v svátosti, není věcí víry obecného vyznání, ale proti víře a prikázání Božímu.

Tak píšou Bratři, odmítajíce, by byl Kristus Pán ve velebné svátosti skutečně a v pravdě a podstatně přítomen, a dovolávající se Písma a pravého rozumu jeho dávají na jevo, jako by měli výsadu neomylnosti, v době, ve které Lutr jinak a Zwingli jinak slova Páně vykládal, právě zase na základě tohoto domněle neomylného výkladu. Na tomto základě neomylného výkladu Písma opovažují se Bratři spílati katolíkům „modlářů“, vyhrazující sobě, že oni jediní jsou v pravdě, když vyznávají, že jest Kristus Pán v Eucharistii pouze duchovně. V tomto spise píšou jako praví Kafarnaité: nerozumějící slovům Páně u sv. Jana kap. VI. vyrčeným: »Aniž kdy slýcháno na světě, aby kdo přirozenou podstatou těla a krve lidské krmen byl v těle svém, a pokrm z toho a nápoj míval: nebo to v zákoně přirozeném i psaném zapovědíno bylo, jako neslušné. Ovšem, aby podstatou těla přirozeného a krve v duši, jenž duch rozdílného přirození jest, aby měl tělesně krmen býti, to nemožné i nepotřebné jest. A z té příčiny židé domnívajíce se Pána Krista mluvit o tělesném jedení těla a o pití tělesném krve jeho, znajíce toho záповěď v zákoně, horšili se. A z učenníků někteří, nemohše tvrdosti řeči této sobě odporné sněsti, zpět odešli od následování jeho. Ač Kristus nemínil podstaty těla a krve tělesné dáti k jedení a pití, ale k ukřižování. A z toho ukřižování mínil způsobiti to tělo v pravý pokrm duchovní, a krev v pravý nápoj. A z toho věrným duchovní pokrm těla a duchovní nápoj krve v zasloužilé milosti a pravdě, již lačněli a žíznilí v duši a zde dáti skrze víru v smlouvě nového svědectví a potom posvátně«.

Jak jest ze slov těchto na jevě, odmítají Bratři s Kafarnaity a s některými učenníky Páně rozum Kafarnaitů, a kdyby byli důslední ve svém domnělém výkladu, naléhalo na ně nezbytí, aby taktéž s Kafarnaity odešli od Pána. Avšak Pán Ježíš jest Sám bez odporu lepším vykladačem Svých slov, nežli prostí, nevzdělání a neumělí, ale do sebe na výsost zamilovaní, domněle neklamní vykladačové Čestí Bratři, a ten božský vykladač, ač věděl, že se židé horší, nezměnil slov svých, ale v tomtéž znění potvrdil, řka: »Nebudete-li jísti těla Syna člověka, a pítí jeho krve,

nebudete míti v sobě života . . . Tělo mé právě jest pokrm, a krev má právě jest nápoj«. Jan 6, 54. 56. Tak vykládá Pán Ježíš slova Svá Sám, nepraví: »Milí Kafarnaité, nemylte se, já nemluví o skutečném těle mém, ale pouze o duchovním«; nikoliv, on poznovu dí: »Tělo mé jest právě pokrm, a krev má právě nápoj«. Kdyby byl měl Kristus Pán na mysli duchovní pokrm, najednou by byl rozptýlil všechny pochybnosti Kafarnaitů; ale nic tak! Pán Ježíš dopouští spíše, aby i někteří učenníci jeho odešli, když byli poznovu slyšeli, že mluví o skutečném těle Svém, než aby byl změnil slib Svůj, že dá věřícím Svě opravdové tělo a Svou opravdovou krev za pokrm a za nápoj. Ano ještě více, On dává do vůle Svých apoštolů, aby odešli, nežli by byl zmírnil a zjinačil prvotní slova Svá. Stojí tedy patrně neomylný vykladač slov Svých, Pán Ježíš, naproti domněle v tom neomylným vykladačům Českým Bratřím. Zůstává tedy pravdou, že Kristus Pán mluví u sv. Jana v kap. VI. o skutečném a opravdivém těle Svém, ač nikoliv ve smyslu Kafarnaitů, kteříž slyšíce mluvití Pána o skutečném těle Jeho, měli na zřeteli hmotné tělo Jeho, neboť toho při Kristu Pánu nebylo. Neměť On na mysli »těla hmotného«, ale přece tělo Svě skutečné a opravdivé. Proto srovnává toto učení se zázrakem Svěho vstoupení na nebe (6, 63), čehož by nebylo, kdyby byl Kristus Pán pouze obrazně o duchovním požívání těla a krve Svě byl mluvil.

Než dosti! Bratři si patrně slova Páně přikrojili podle učení svého, rozumějíce jim v ten způsob, že jest Kristus Pán ve velebné svátosti pouze svátostně a duchovně přítomen.

Ve své confessi, kterouž Bratři vydali v r. 1525 pod tilulem: »Grunt viery« vyznávají Bratři v Art. LXVIII. o svátosti oltární takto: »Z viery zákona máme za svátost třetí »chléb Kristem vzatý s poděkováním lánaný, a skrz to posvěcený, daný uředlníkom, rozkázaný k vzetí a k jedení a skutečně jeděný. Též víno vzaté s dobrořečením dané a rozkázané k vzetí i k pití všem, i k pití ode všech v podstatě a v případech podle úmysla Kristova, a to posvěcené máme za svátost.« Doleji však praví: »že ten chléb posvěcený a víno posvěcené se vysvědčuje býti tělem a krví Páně«, a vykládají, že tak posvěcený chléb obdržuje důstojnějšího bytu: »aby byl posvátně, duchovně, mocně a právě tělem Páně přirozeným«.

Vykládali sobě tedy Bratři Čeští víru svoji o velebné svátosti v roce 1525 právě tak, jako v roce 1508 a 1520. Ve spisu obranném v r. 1635 Jednotou vydaném čteme, že vydali Bratři na žádost Jiřího markraběte Brandenburského v r. 1532 knížku počet činíc z víry, kteráž byvši na jazyk německý vyložena, přišla do rukou Bucerovi, Musculovi a Capítovi v Strassburku, kteří nestáli ani s Lutherany ani s Cvinglim, a ti prý učinili Bratřím psaní, oznamující, jak se zradovali nad tou knížkou, a že řízením Božím vyšla v čas, když Lutherané a Cvingliané tak rozlíceně stran krve a těla Páně bojovali. Teď však jest jisto, že Bucer, Musculus a Capito věřili o velebné svátosti s Kalvínem, nebo-li, že není v Eucharistii tělo Páně a jeho krev skutečně, v pravdě a podstatně, alebrž pouze duchovně, následovně věřili i v r. 1532

Bratří Čeští: že jest Kristus Pán ve velebné svátosti pouze duchovně, a že s Kalvínem zavrhovali učení Cvingliovo, že by v Eucharistii bylo pouze znamení těla a krve Páně.

Jako v roce 1532, tak a nejinak věřili Bratří o večeři Páně v r. 1535. V tomto roce podali své vyznání víry císaři Ferdinandovi I., a tam čteme Art. VI.: »Při kterémžto artikuli obzvláště a potřebně pro vyhnutí mnohým škodným svodům Antikristovým učí: že Pán Kristus přítomností svou tělesnou ani tím způsobem, jakýmž zde bydlil v smrtelnosti,¹⁾ ani oslaveným,²⁾ v němž se po z mrtvých vstání uředníkem ukazoval a viditedlně od nich do nebe vstoupil, zde na zemi není a nebude až do skonání světa; ale že jest na výsostech s Otcem v nebi«. V tomže artikuli n. 14. přiznávají však Bratří barvu svojí, tvrdíce, »že jest s námi tentýž Kristus, pravý Bůh a pravý člověk, avšak způsobem byta aneb bytí svého rozdílným od prvního onoho způsobu svrchu řečeného bytu, totiž duchovním a mocným, nám k oučastnosti a k spasení velice platným a potřebným, kterým se nám podává a uděluje«. Pozoruhodné však jest, že se Bratřím nevidělo výklad tento připojiti k artikulu, kterýž výslovně jedná o večeři Páně, t. j. k artikulu XIV., neboť tam jenom dí: »že chléb jest tělem a víno krví Páně«. Zde jest patrné, že Bratří hleděli v dotčené konfessi své pravé učení o velebné svátosti zakryti za příčinou ovšem pochopitelnou, že nechtěli zváni býti Pikharty.

V obraně své nadzmíněné naproti Martiniusovi neodpírají Bratří, ale ochotně se přiznávají, kterak prý se těšili z toho, že Lutr v r. 1517 proti papežským bludům disputovati začal, v roce 1520 dekret papežský a knihu práv spálil, papeže Antikristem nazval, a že se má ten, kdo chce spasen býti, papeže vystříhati. Těšili prý se z toho Božího (!) díla, a vyslali prý k Lutrovi (starší byl tehdaž Br. Lukáš).³⁾ Lutr prý je laskavě přijal, chválil prý je, že prý v hlavních kusích křesťanské víry, bez nichž nelze spasenu býti, mají čistou víru, oblíboval prý si také jejich kázeň a přesnost života. Avšak na některé nedostatky ukazoval, a podle toho žádal, aby Bratří a) o svátosti večeře Páně světleji mluvili; b) aby křest dávali ne na budoucí, ale již přítomnou víru; c) o víře aby psali zřetelněji, by se nezdálo, že dobrým skutkům příliš mnoho připišují; d) aby od sedmi svátosti pustili; kněžím svým aby manželství svobodnějšího nechali; a f) na umění jazyků se vydávali. Na to prý Bratří, jak dotčený obranný spis naproti Martiniusovi zprávu dává, odvětili: a) že Lutr příliš hmotně o večeři Páně se smýšleti zdá,⁴⁾ t. j. že přijímá skutečnou přítomnost

¹⁾ Že by takovým způsobem byl Kristus Pán v eucharistii přítomen, netvrdila nikdy katolická církev, nebo to právě bylo mínění Kařárnaitů, že dá Kristus Pán hmotné tělo věřícím, snad na kusy rozsekané.

²⁾ Výrok tento čelí proti katolíkům.

³⁾ Amos zapomněl tuto dotknouti, že Br. Lukáš neměl velké útechy z toho velikého muže, jakž Amos Lutra nazval, zvláště ne z jeho čistého kratochvilného evangelia: »Pecca fortiter, crede fortius.«

⁴⁾ Lutr zavrhnul »přepodstatnění«, a přijal soupodstatnění, t. j. on hlásal, že není v Eucharistii žádné proměny chleba a vína v tělo a krev Páně, ale že chléb a víno že zůstává, a v chlebě a víně že jest tělo a krev Páně.

Krista Pána v Eucharistii, b) že o víře nebezpečně mluví, jí samé bez skutků všechno dílo spasení připisujíc, že lidé snadně toho k svobodě těla budou moci užiti; c) stran jazyků a umění svobodných (podle tehdejší sprostnosti své odpovídající) osvědčují, že volí pravdy křesťanské ostríhati, nežli skrze literního, vysokého umění chtivost z sprostnosti své vyvésti, vidouce, jak skrze takové zevnitřní umění, a přílišně jedněch nad druhé mudrování mnoho škod satan Církvi učinil. Nám se vidí práce vaše (kterouž na umění jazyků a filosofie vynakládáte) oulisná býti, mešková i škodlivá, a že některým nedobře poslouží . . . ¹⁾ Také pravili: »že se uměním roztržka děje u výkladu . . .«

Z toho ze všeho jde na jevo, že Bratři tou dobou své zvláštní učení o večeři Páně měli, které nesouhlasilo s naukou Lutrovou, a tím méně s učením katolickým. Jde na jevo, že učení jejich nebylo totožno s učením Cvinglianů, kteří pouze znamení těla a krve Páně v Eucharistii shledávali, alebrž že za to měli, že jest Kristus Pán přítomen v Eucharistii pouze duchovně, mocně a svátostně.

Amos přidává v dotčené obraně: Ostatně prý se Bratři báli, že z díla Lutrova roztržky vzejdou. A to prý se také stalo mezi Lutrem a Carlstadtem. Mezi církvemi saskými a švýcarskými povstal spor o večeři Páně a o jiných artikulech, a naplněna jest země německá hádkami a sektami, i za Lutra a po smrti jeho, tak že se nadělalo Lutheranů, Cvinglianů, Calvinianů, Flakcianů, Osiandristů, Novokřtěnců a t. d. Jakož hned Lutr do Cvinglia se dal a Cvinglius zase do Lutra, a tu rozhořel oheň ten žalostný, přechroznou spoustu evangelickým církvím nesoucí.

Tak obrana Amosova. Amos tedy přizvukuje Bratřím z doby Lutrovy, že literní vzdělání a mudrování stran výkladu Písem Božích vedlo k těm neblahým sporům stran četných článků víry a zejména stran velebné svátosti, ale nepostřehl, že nikoliv věda o sobě, a vzdělanost o sobě přivedla na národ německý všechny ty pohromy, jichž byl Amos svědkem očitým, ale princip, čili základné, svobodomyslné anebo svobodářské učení, že má každý křesťan právo a povinnost Písmo sv. čísti a znáti, a nezávisle na autoritě církevní sobě ustaviti podle rozumu a vůle své náboženství. I Bratři se k tomuto principu znali, i starší Jednoty a Amos Komenský sám, ale praxí svoji bezděky vyznali, že princip ten na prostě býti nemůže, neboť Jednota pilně svolávala sněmy, na nich se usnášela, čemu by bylo věřiti, na nich také některé články Chelčického a Řehořovo ztratila, a i dekrety vydávala stran křesťanského života v Jednotě. Však se takto dělo později při Lutheranech, při Calvinianech, Helvetech a jiných sektách. Svobodnému výkladu Písem v praxi nedávali místa, ale shlukše se

¹⁾ Toto nepřátelství naproti umění a vědám nebylo toliko při Bratřích, ale také při Valdenských, ano i při Viklifovi a Lutrovi, při Kalvinovi a Helvetech. A potom prý jest katolická Církev, kteráž vědy a umění chránila, Církvi vědám nepřátelskou! Zde má místo: »Kdo v té peci bývá, jiného tam hledá«!

na synodách ustavovali, čemu by mělo býti věřeno, a pronásledovali ty, kteří nestáli při nich až na smrt.

Zdali Martinius znal v tomto směru dějiny Bratří čili nic, není mi známo, on se také toho nedovolává, jaké učení ihned od prvopočátku drželi, ale tvrdí pouze, že Bratří konfessi z r. 1575 uznali, a pak na novo k ní r. 1609 přistoupili, a ta že plně souhlasí s konfessí Augsburskou, t. j. že právě tak jako Lutr hlásá, že jest Kristus Pán skutečně v pravdě a podstatně v Eucharistii přítomen, ale nikoliv přepodstatněním, ale že jest tělo a krev Páně s chlebem a vínem, anebo ve chlebě a víně ve svátosti převelebné.

Jelikož však Martinius zle hrdlí Jednotu, že přijavši dotčenou konfessi u vyhnanství od ní odstoupila a ji zradila, a tak zkalviništěla, budiž nám dovoleno přihlédnouti k historii o protivenství církve české, a tam se poučiti, jak autor její za dozoru Amosa Komenského piše. V kapitole XXXIX. velebí autor nade všecko Maximiliana II., který prý to s bolestí nesl, že tak mnoho a tak velikých roztržitostí se nalezá, a že se potom Cratona, svého životního lékaře otázal, co se mu zdá, která by z těch tak mnohých sekt neb jednot nejbliže k sprostnosti apoštolské přistupovala? Crato prý odpověděl: Nevím, jestli by to Bratřím těm, kteréž Pikharty nazývají, puštěno býti nemohlo. Tu prý řekl: Též já tak smýšlím. Touž příčinou také prý Bratří německé své písně k radě Cratonově císaři připsali, a císaře v předmluvě vybízeli, aby se obnovy církve ujal. V roce 1575 držel prý Maximilian v Praze sněm a dal prý stavům pod obojí dovolení, aby se mohli pod heslem jedné obecné a společné konfessi srovnati. Jesuité prý tomu vši silou se bránili, jelikož prý stavové pod obojí nejsou u víře jednomyslní, ale mají mezi sebou Pikharty, Kalvinisty a Lutherany.

Pravda-li, že Jesuité takto smýšleli a jednali, v nepravdě dojista nebyli, aniž řekli stavům něco jim samým neznámého. Mělť Bratří s Lutherany a Lutherani s Helvety tuhé pûtky, aniž bylo naděje ku shodnutí, neboť princip protestantismu nespojuje, ale drobí, drtí, rozdvouje. Ne tedy snaha, aby vzalo za své rozdvoujení u víře, vedla stavy k tomu, aby se usjednotili na společné konfessi, ale politika, aby aspoň měly sekty jakousi zevnou spojbu, kteráž by je sesílila v boji naproti katolíkům v zemi a naproti králi, a tak jim vládu v zemi pojistila. To, jak se zdá, byl úmysl stavův po společné konfessi vzdychajících. »K vysvědčení jednomyslnosti stavové prý tu radu našli, aby sepsána byla všechněm společná konfesse«. Byl to zajisté kus perné práce. »K jejímu uskutečnění povolány jsou jisté osoby z kněží, a kteří by k nim dohlédali ze všech stavů někteří, moudří a učení. Těm mistrí Pražští přinesli knihy mistra Husa a stará synodní a sněmovní usnešení o náboženství; ti, kteří Augsburskou konfessi byli přijali, (veliká již stavů částka) přinesli tu konfessi. I srovnávali o každém artikulu víry i smysl i způsob mluvení jedné každé strany. Z toho sepsali artikule takovými slovy, aby se k nim každá strana pode-

psati i mohla i chtěla: k jiným příliš obzvláštním a subtilným některých otázek rozdílností nepřístupně«. Toto jednání stavův protestantských nazývá autor chvály hodnou mírností a opatrností, avšak my bychom ji zvali mohli nestatečností a zradou na náboženském přesvědčení, neboť jakáž to mohla býti konfesse, jaké zrcadlo, když se v něm neukazovala víra nížádná z těch sekt, které se sběhly, ale snaha, aby svou rozhranost poněkud záplatovaly, a politicky sesílily. Ale zda těm působitelům konfesse české tanulo na mysli, že neměli pražádného práva svůj lid k této konfessi vázati? Konfessi tuto prý schválili theologové Wittemberští 3. listopadu 1575.

Tak nabyli stavové rozdílných sekt společné konfesse, avšak stavům vedoucí mužové z Jednoty Bratří. Již v r. 1535 podepsalo konfessi Ferdinandovi I. podanou dvanácte osob ze stavu panského a třiceti tří ze stavu rytířského. A počet přívrženců Jednoty z řad šlechty se stále množil, tak že se stali Bratří stranou mohutnou právě v rozhodných pro naši vlast dobách. Když bylo v r. 1609, a sněm byl 20. ledna svolán, byl Budovec hlavou protestantů. Vedle něho zaujímal přední místo Br. Karel z Žerotína, a Br. Petr Vok z Rožumberka, ač tento poslední byl jen boháč, jinak dareba a chlipník od kosti. Budovec také to byl, jenž sestavil žádosti stavů stran tak zvané svobody náboženství a na sta se jich podepsali. Když byli dne 11. února vyzváni protestantští stavové, aby na hradě Pražském vyslechli odpověď císaře Rudolfa II., přišli 12 ze stavu panského, 12 ze stavu rytířského a šest z měst. Císař mezi jiným podotkl: že snad nikdo není z víry Pikhartů, a že snad stavové nežádají, aby i těm dána byla svoboda víry; odvětil Štěpán Sternberg, že je podobojí, a že se nestaral nikdy o Pikharty. Tak mluvil pán tento, ač byl Br. Budovec vůdcem všech, a ač mezi deputovanými byli i jiní Bratří. Na druhý den odmítl Rudolf žádost za svobodu víry, ale zůstavil Bratřím, aby se dali buď k utraquistům anebo ku katolíkům. Teď uloženo 91 osobám, aby redigovali odpověď císařovi. Když došlo k místu o pikhartech, žádání byli Bratří, aby odstoupili. Sternberg přidal ještě, zdali by chtěli Bratří přistoupiti ku české konfessi z r. 1575, a konsistoři se podříditi? Naproti tomu však mluvil Br. Budovec, pravě, že by bylo příhanou Bratří, když by museli odejti, přidávaje, že přijímá dotčenou konfessi, ano že Bratří i konsistoře chtějí poslušni býti. Teď žádáno na Bratřích, aby vyznali, jakým způsobem by se chtěli připojiti? I složili listinu, a v té se vyslovili, že není vůle jejich, aby v Lutheranech zanikli, ale že žádají míti svou ústavu a svoji kázeň, a pouze u víře že žádají býti zjednáni. Budovec mluvil tedy na jalovo. Toto slyše Sternberg, zuřil proti Bratřím, jimžto přece známo jest, že jich císař nechce míti.

Naproti Sternbergovi mluvil Linhart z Neuenbergu, zástupce Starého města, taktéž Bratr, že prý se Bratří nemohou zcela k Lutheranům připojiti, anť by jinak vyznali, že prve v bludu byli, nad to prý nejsou ani Lutherané zákonem uznáni, konsistoře

však že nemají, jakž prý by možno bylo, slíbiti ji poslušnost? Sternberg odpověděl, že stavové nechtějí utlačovati Bratří, ale chtějí-li zůstat na svém, ať prý sobě vymohou na císaři svobodu. Budovec však jistil, že mají vlastně obě strany základ víry v konfessi z r. 1575 společný, ač byl dříve pravil, že chtějí Bratří raději umřít, nežli od svých kněží a od své strany ustoupiti. Dne 18. února dána byla slyše deputaci desíti členův císaři prvá odpověď, aby konfesse z r. 1575 byla uznána, jelikož má pro sebe z výroků sněmovních z r. 1567 a 1575 historické právo. Císařova odpověď došla však stavův již 21. února, v níž bylo tvrzeno, že by nebylo na pravdě, že dotčená konfesse byla od císaře Maximi-liana II. do desk zemských přijata, důkazem toho prý jsou mandaty naproti novotářům. Dne 27. února sestavili stavové druhou odpověď, tvrdíce, že mají právo na konsistoř, a žádajíce, aby i universita v jejich podruží dána byla. Resoluce císařova byla záporná. Vzpouza byla již na kahánku. Přes to však 14. března dána jest císaři nová odpověď, a žádáno stran náboženských otázek za Interim. Avšak k tomu nepřistoupeno se strany císařovy, alebrž spíše odpověděno, že císař dal již u věcech víry konečnou odpověď. Bouře se pořád více blížila. Bratři obdrželi vrch, a vášnivé řeči jejich rozplameňovaly víc a více. Odpověď, kterou stavové nyní dali, byla rozhodna: že prý nechtějí vyjednávat dále. V deputaci byl zase Budovec. Když císař po dvou dnech odpovědi nedával, šel Budovec 28. března do kanceláře, a žádal, by nejvyšší purkrabí císaře přiměl k rozhodnutí. Po třech dnech dána odpověď a ta zněla, že císař zůstává na svém a že velí, aby se stavové konečně jinými věcmi zabývali. Purkrabí přidal, že má jinak rozkaz, sněm rozpustiti. Stavové žádali dva dni na rozmyšlenou. Dáno jim času do druhého dne. Budovec svolal schůzi ku šesté hodině ranní fulminantní řečí. V noci na to bylo uzavřeno, se ozbrojiti, pak o své ujmě se usnesli na všem, co by bylo potřebí vykonati. Na to byl elaborat ve sboru čten.

Toto všecko bylo již skutečnou vzpourou, avšak věci šly ještě dále. Stavové nemohouce prosbou docíliti ničeho, vzali útočiště k velezrádným hrozbám i skutkům, zejména k spolčování se s knížaty cizozemskými. Psali totiž králi Matyášovi a vévodovi Brandenburskému.

Koncem dubna se shromáždili stavové na Novém Městě. Strana mírnější obdržela na stránce radikálné, aby byl císař ještě jednou žádán. Sešli se tedy na hradě, ale žádný sál jim nebyl otevřen, rokovali tedy na náměstí před chrámem Všech Svatých. Mezi tím rokoval i císař s deputací dvanácti členů a pak zakázal všeliké se shromáždování.

Avšak zákazy Rudolfovy byly marné. Na druhý den se shromáždili stavové na témž místě a byli odhodláni až k císaři se vedrati. Budovec byl za řečníka vyvolen. Než císař zakázal i teď se shromažďovati.

Budovec ohlásil pod širým nebem odpověď císařovu, a protestanti přísahali, sebe neopouštět, a se shromáždit v radnici na Novém Městě.

Šli tedy na radnici a přese všechn zákaz hejtmanův se nerozešli; však nebylo nic uzavřeno k prosbě saských vyslanců, kteří chtěli u císaře prositi.

Budovec byl s Bratřími pánem situace. Sněm se stal jako loutkou Budovcovou. Po bratrsku bylo také ve sněmu před revolučním jednáním modliváno.

Ani přímluva Matyášova nic nevyřídila. Nastala tedy nová vřava. Dne 10. máje 1609 shromáždilo se před radnicí novoměstskou na 500 jezdců a na 10.000 lidu, z části ozbrojeného. Revoluce ztratila tím poněkud náter náboženský, a toho snad sobě také Budovec žádal. Nyní bylo 100 osob zvoleno, aby redigovali listinu na císaře. Šestavili ji čtyři advokáti, dva byli z Lutheranů a dva z Bratří. Šest deputedovaných bylo vysláno na hrad, mezi nimi Budovec, aby sobě vyžádali slyšení. Nevraceli se dlouho, a proto povstala pověst, že byli snad na hradě utraceni. Rozchvění bylo náramné a nechybělo mnoho, že by byli kněží katoličtí povražďeni.

Listina na císaře byla pokrytecká. Protestantští stavové revoluční tam tvrdí: že se shromáždili pouze k dobru vlasti a krále, aby byl rád v zemi zachován, že se ovšem ozbrojili, ale proto že se tak stalo, že jdou hlasové, že táhnou do Čech žoldnéřové, aby je jali a uvěznil.

Vůči takovým věcem byl konečně odpor Rudolfův zlomen. ač Lobkovic, Slavata a Martinic na svém stáli, aby nepovoloval. Avšak Rudolf nemínil tím způsobem povolit, jak sobě žádali protestantští stavové. Chtěl totiž svolati sněm, ale ne hned, alebrž až za několik neděl. Ale stavové odpírali, a i v tom byl jim Rudolf po vůli, aby sněm byl svolán 25. května 1609. Tím odsoudil ubohý Rudolf své konání a uznal, že vlastizradné jednání protestantských stavů bylo zcela loyální. Svolil Rudolf naproti radě Lobkovicově, Slavatově a Martinicově.

Dne 25. máje se skutečně také sněm sešel. Vypracováno memoriale a dáno do rukou císařových. V tom dokumentu žádají stavové protestantští, aby jim byla dána zpět konsistoř i universita. Císař chtěl zvěděti, jaké by as věci měli protestanté ještě za lubem, zdali jsou sjednání u víře a jakou chtějí míti organizaci. Protestanté odvětili, že jsou jedné víry (!), konsistoř jejich že bude upravena podle zásad křesťanských, věci však, s nimiž prý se děle zanáseti chtějí, jsou prý příjmy královské komory, s nimiž prý se zle hospodaří. Protestanté chtěli míti odpověď a obdrželi ji: že má zůstatí stav náboženství, jako za dnů Ferdinanda I.

Když odpověď tato došla, chtěl němec hrabě Thurn, aby ihned bylo zbrojeno. Stavové protestantští se také sešli ve zbroji. Budovec sám káral jednání Rudolfovo.

Že pánům stavům protestantským nešlo pouze o svobodu náboženství, ale o politickou nadvládu v zemi a konečně o ujařmení

katolíkův, dokazuje tato okolnost. Když katolíci shledali, k jakým koncům vede rozdrážděnost protestantů za vůdcem Br. Budovcem, sešli se u nejvyššího purkrabího a ustanovili se na tom, všeho odporu naproti protestantům se vzdáti, pokud by jejich snahy nečelily naproti Bohu, jejich svědomí a jejich víře a králi. Ale Br. Budovec zamítl toto jejich hrazení, ale chtěl, aby se katolíci beze všeho k protestantům připojili. A katolíci s purkrabím v čele svolili a vyřkli: že chtějí.

Teď bylo pracováno na sněmu o redakci tří dokumentů. Prvý obsahoval rozhodnutí protestantů, že se nechtějí více pouštět do vyjednávání stran svobody víry, ale že se ozbrojí proti každému, kdo by ji chtěl ohrožovati. »Předmětem druhého byla protestace naproti dosavadnímu jednání Rudolfovu. Třetí konečně držel nástin zákona, jímž měl dáti císař svobodu víry, a ten jest tak zvaný »Majestát« císařem uzákoněný až na slovo »evangelické«, kteréž Rudolf zavrhl jakožto urážku své víry a na místo jehož položeno »pod obojí«.

Ze protestantů o svobodu víry pod komandem Budovcovým se ucházeli, nebude jim as nikdo za zle pokládati, ač musí každý katolík a každý slušný člověk zavrhnouti násilnický a revoluční způsob, jakým se jí domáhali. Avšak protestanté šli dále a žádali, aby směli sobě stavěti chrámy netoliko na půdě stavů protestantských, alebrž aby jim zcela volno bylo tak činiti i na panstvích katolických duchovních. Aspoň sobě tak vykládali majestát císařův, a také násilně se v práva jejich vkládali. Protestanté uznali, že jim nepřísluší právo, stavěti své modlitebny nebo chrámy na državách pánů katolických, ale spor byl, zdali toto právo mají v městech královských a na statcích církevních. Zboží církevní bylo považováno za zboží královské na základě zlořádu, kterýž v království českém zavládl, že králové zastavovali zde onde zboží církevní za jistou částku peněz, ač bylo dovoleno prelátům, totéž zboží sobě zase vyplatiti. Takového zlořádu nebylo snad na celém křesťanském světě.

Dne 18. července 1609 donesli stavové své listiny císaři. Mluvčím byl hrabě Šlik. Císaři však se stýskalo při té řeči, a proto odešel do vedlejší komnaty a přinutil tak protestanty, aby s předčítáním ustali a pouze spisy zůstavili.

Zatím se v zemi vše dařilo sektám po vůli. Pražští faráři přistoupili na konfessi z r. 1575, a tak se dělo i na venku, avšak žádáno, aby byla agenda pro všechny protestanty »jedna«. I universita podporovala protestanty. I Slezané se dostavili do Prahy, aby se spojili s českými protestanty, a spolek měl čeliti proti každému, i kdyby se chránil jménem císařovým. Slavata však jim zcela otevřeně pravil, že spolek vlastně směřuje proti císaři.

Odpoledne vzkázal císař stavům, že odpověď jeho je připravena. Císař v odpovědi té praví, že se mají stavové řídit podle zákonů Ferdinanda I., Maximiliana II., a podle uzavření sněmu v r. 1608. On že přísně žádá, aby se ustalo od zbrojení, konsistoř však a universita, již založili jeho předkové, že nedá z rukou.

Chtěl tedy císař, aby stav věci, jakýž byl za Maximiliana II., pokračoval a protestantům aby se neděly nátlasky? Sněm sám byl odročen na dva dni.

Byl volen výbor o 75 osobách, aby se uradil, co by dále bylo činiti. Uzavřeno, aby byl císař ještě jednou žádán, aby svolil k žádostem stavů protestantských. Zbrojení však bylo stále přese všechnu záповěď císařovu, ano ustanovení i generálové a direktori k organisaci vojska stavovského.

Vypracováno také bylo šest listin. Prvá oznamovala, proč prý stavové zbrojí, druhá jednala o úpravě obrany a ustanovovala, aby každý pátý muž byl dostaven k vojsku, jakož i o potřebné k tomu účelu berni; třetí dává plnou moc direktorům; čtvrtá obsahuje revers direktorů, že svůj úřad věrně zastávají budou; pátá vyzývá Moravu na pomoc; šestá jedná o spolku se Slezany.

Mnozí vidouce před sebou dílo revoluční zhrozili se a báli se výloh, avšak držitelé malých statků měli převahu.

Poslanci Saští schválili toto konání a jsouce zrádci lichotili zároveň i Rudolfovi.

Bratr „Frühwein“ předčítal dotčené články a připojoval k nim výklady, jakož i k nástinu o odpovědi Rudolfové, podle níž měla zůstat konsistoř v rukou císařových, jakož i universita, a protestantům dáno do vůle, dáti sobě duchovníky ordinovati v Německu.

Když však byla úředníkům zemským a katolíkům o zbrojení dána zpráva, odmítli všechno účastenství.

Zprostředkující návrh saských vyslanců, aby konsistoř a universita podléhala císaři a byla zároveň pod ochranou stavů, padl pro odpor Bratří. Měla stále vrch radikální, odbojná strana a té vévodili Bratří.

Když přišli katolíci počtem 20 do sněmu, tázal se jich Budovec, zdali i oni se přidávají ku zbrojení, dostal odpověď zápornou. A když se purkrabí jménem císařovým na příčinu tázal, proč vlastně stavové zbrojí, odpověděl Budovec, že prý to jest otázka divná a že se neví o stavu věcí, a připojil, že jestliže se záležitost protestantů do zýtra nevyřídí, že se se strany protestantů přikročí ku zbrojení ať s katolíky anebo bez nich.

Císař chtěl na základě saských návrhů učiniti protestantům zadost, přiznáváje jim svobodu víry na základě konfesze z r. 1575, avšak připojil svoji vůli, aby nebyly odstraněny všechny starobylé obřady, konsistoř však a universita měla zůstat v podruží císařově.

Budovec však nechtěl o těchto návrzích přese všechny prosby purkrabího ani slyšeti; spíše dal čísti návrh spisu, v němž se císaři oznamuje, že protestanté chtějí svou víru proti každému brániti, i proti tomu že chtějí býti, kdož by nutil k nějaké propositi, aneb k tomu, aby se jednání na sněmu dále protahovalo.

K řízení vzpoury bylo zvoleno 30 direktorů dne 23. června 1609, 10 z každého stavu. Z direktorů bylo 14, tedy téměř polovice Bratří. Byli ti to: Ze stavu panského: Petr Vok, Jan Sezima z Oustí, Theobald Švihovský z Riesemburka, Karel z Vartemberku, Václav Vilém z Roupova a Václav Budovec. Ze stavu

rytířského: Jiří Vančura z Řelnic, Jiří Homut z Harasova, Jindřich Ota z Los. Ze stavů městského: Adam Linhart z Naunburku, Václav Magrle ze Sobišek, Martin Frühwein z Podolí, Valentin Kochan z Prachové, Křištof Kober z Kobersperku.

Matěj hrabě Thurn stal se generallicutnantem, Colona z Felsu polním maršalem a Jan mladší z Bubna generalquartiermeisterem.

Katolíci však k tomu všemu nepřistoupili, ale setrvali ve sněmu. Protestantští sněmovníci však se rozešli a jen direktoři a generalové zůstali v Praze, obdrževše plnomocenství a přísahavše. Sotva že začali jednat, přibyla k nim deputace z hradu s rozkazem, aby bylo dále sněmováno, ale obdržela odpověď, že se nic z toho díti nebude, leč by císař povolil. Zbrojení a buntování dělo se dále. K smlouvě o obraně přistoupila i města. Také byla berně vypsána. A ke všemu slibil Kristian z Anhaltu pomoc.

Císař nařídil nejvyššímu purkrabímu, aby znovu vyjednával. Ten poslal ku šesti direktorům: k Švamberkovi, k Budovci, Gersdorfovi, Michalovcovi, Linhartovi a Magrlovi, a zval je ku konferenci. To vzbudilo u druhých revnivost. Konečně však svoleno, aby se dotčení mužové odebrali k purkrabímu. Tam na nich žádáno, aby se pokračovalo stran věci náboženských. Avšak nadarmo. Budovec vyložil, že k tomu nemají plnomocenství. Žádáno na nich, co by vlastně na poslední resoluci císařské vystavovali a čím by se ona lišila od majestátu? Budovec však 2. července 1609 odvětil, aby prý katolíci sami vyjádřili, co by se jim na majestátu nelíbilo. Nejvyšší purkrabí odpověděl sám: že 1. slova »evangelické stavy« na místo »pod obojí«; 2. žádost, aby směli protestanté svoji víru všady vykonávati, podle toho že by snad mohli i v katolickém chrámu tak činiti; 3. žádost, že nemá zůstatí konsistoř v rukou císařových; 4. že vymáhají protestanté universitu pro sebe naproti všem právům; 5. v majestátu žádají, aby mohli protestanté své mrtvé všady pochovávat; 6. že v majestátu nestojí psáno, že všechny koncesse mají chovány býti pouze až do sněmu generalního.

Na druhý den podal Budovec o věcech dotčných vysvětlení, kteráž poněkud uspokojila. Dne 4. července 1609 pohnul nejvyšší purkrabí císaře ku větším ústupkům; avšak ač mohli protestanté k nim přistoupiti, důvěřující v svou sílu, neučinili tak, přivolivše pouze ku přeměně slova »evangelické« v slovo »pod obojí«.

Utýraný císař svolil konečně a vydal majestát, jak sobě revoluční stavové žádali. Avšak ač se jim stalo po vůli, neustoupili direktoři od zbrojení, toho se dovolávající, že mají závazky ku spojencům a ku stavům, od nichž obdrželi mandát.

Tím způsobem učinili revoluci permanentní a velezradu naproti zemi, naproti národu a naproti králi. Činili alliance velezrádné s cizinci, se státy zahraničními, nemajíce dosti na tom, že strhli na sebe téměř veškerou suverenitu a moc královskou. Urvanou universitou strhli na sebe vyučování veškerou, až do poslední vesnice, konsistoři usurpovanou strhli na se řízení veškerých záležitostí církevních a jali se despoticky vládnouti.

naš duchovenstvem, oni urvali i moc nejenom povolovati berně, kterouž od dávna v království měli, ale i je ukládali beze všeho svolení krále, oni zbrojili bez vůle, ano proti vůli krále svého. Urvali a strhli na se moc takovou, jaké neměl v středověku žádný mocnár, a té užívali naproti králi a naproti národu.

Od té chvíle neupustili stavové od vlastizrádných rejdu svých, emissarů zahraničních jen se hemžilo v Čechách, zvláště z Falcka a ze Sas, stavové neustali se buntovati s protestantskou cizínou za záminkou obrany slova Božího, kdežto jsou měli všecku moc v rukou, zvláště však vedli velezradu, dále ti, kteří zasedali v direktoriu. Mnozí z nich v krátkce zbohatli, vždyť se jim dařilo po vůli, a kupovali, kdež hynul obchod a řemesla, zboží a statky. Každý soudný člověk mohl již tehdaž prorokovati, kam věci dospějí.

V těch všech věcech měli úhlavní účastenství Bratři ze stavu panského, rytířského i městského, ti také ve spojení s Němci, s Thurnem, s Collonou z Felsu a s jinými zahraničními helvetskými přáteli působili nejvydatněji ku katastrofě Bělohorské. Ač měli v direktoriu pouze 14 hlasů, tedy menšinu, byli oni bezohlední a radikální nepřátelé dynastie Habsburské. Jejich působením, zároveň s rejdy Hessenskými zvolen byl Bedřich Falcký za krále českého. V direktoriu, které urvalo vládu na se po defenestraci, potkáváme se také se známými osobami ze středu Bratří: s panem Václavem z Roupova, s Buďovcem, Otou z Losu, s Martinem Frühweinem, s Kochanem z Prachova a s Kobrem Koberšberku, a to direktorium, které velezrádné rejdy kulo, tak dalece zapomenulo na čest a důstojnost království českého, že až s Turky činilo přátelství a se uvolovalo k ročnímu tributu sultánu tureckému, a to všechno tou příčinou, aby byla zachráněna svoboda čistého slova Božího!

Já nejsem z těch, kdož by věřili, že všem těm vřavám revolučním, zvláště od r. 1608 až do katastrofy Bělohorské, bylo základem pouze sobectví stavů, příčina pouze politická, aby šlechta naproti moci královské zmalátněla a lid aby jí byl ještě více poddán, nežli kdy prve. Domýšlím se totiž, že i ohledy náboženské zde hrály roli převážnou. Vždyť byli z veliké části šlechtictví kacíři v držení statků duchovenských, netoliko vyšších prebend, ale také obročí farních a zboží zádušního. Oni také uchvátili fundace katolické, jejichž podmínkám nemohli zadostučiniti praedikanti Lutherští, ani Helvetští, aniž tak zvaní kněží Bratrští. Byla tedy otázka politická propletena otázkou náboženskou. Nad to těžko sobě mysliti, že byli všickni i Bratrští sněmovníci venkoncem sami pokrytci, a že ty modlitby, jež konali na sněmu, neměly žádného hlubšího náboženského základu, k němuž věru i volba helvetského Bedřicha ukazovala. Přes to souhlasím s panem doktorem Řezníčkem potud, že nadvláda (zvláště protestantské) šlechty byla vodítkem k revoluci, která skončila katastrofou Bělohorskou a nikoliv pouze snaha po svobodě náboženství.

Historie o protivenství Církve české (recte Bratrské), vydaná, jak bylo praveno, autoritou Komenského, velice velebí Rudolfa, »jenž prý povoliv majestát, neměl prý jiného úmyslu, než pobožného otce svého sliby naplniti a svobod svědomí potvrditi, a toho prý potom ukázal, když léta 1609 stavům pod obojí, ačkoliv proti vůli papežské, a roty hyšpanské, ba i ne jedněch svých vlastních rad, konsistoř dolejší s akademií stavům pod obojí, aby ji podle vůle své obnovili, odevzdal. Přidav k tomu list majestátu, v němž toho dání potvrdil, a aby kostely a školy, kteréž prve drželi, dále drželi, a ~~ale~~ by (?) potřeba bylo, nové stavěti mohli, povolil; sužovati kohokoliv z příčiny náboženství (také i z svých aneb jiných papežských pánů ano i duchovníků poddaných) zapověděl, i budoucí krále a náměstky své, aby toho všeho ostříhali, zavázal, a nad to stavům, aby té své svobody strážce a defensory z prostředku svého zřiditi mohli, moc dal«.

Tak popisuje historie o protivenství církve české, násilné, revoluční, a nade všechno pomyšlení urážlivé konání protestantských stavů, jako by Rudolf s velikou radostí byl čekal, až přitáhne Budovec na hrad a bude urputně na něm vymáhati, co Rudolf beze všeho a vrchovatě dáti přislíbil od dávna již v srdci svém, a to všechno na záhubu vlasti a národa a vlastního rodu svého, jako by jemu to bylo nesmírnou radost působilo, že se ti lidé spojovali s nepřátely domu habsburského! Jest to tak, jako by byl Rudolf s velikým jásotem běžel vstříc srocným stavům na hrad se hrnoucím a řekl: Pane Budovče, pikharte, a všichni pánové nyní najednou sjednocení, děkuji vám srdečně za tuto vaši vzácnou návštěvu na hradě mém, vždyť jsem vás již s velikou touhou očekával. Ejhle, přijměte všechnu moc z rukou mých, i moji vlastní a naložte s tímto slavným královstvím, jakož jest vůle vaše. Jsem všecek k službám vašim!

Takovou napsali Bratři historii. Není v ní ani stopy, že Rudolf nechtěl, aby Pikharti měli spolu s jinými sektami svobodu víry své, aniž jakým způsobem vymáhali tuto svobodu pro sebe.

Historie dotčená také dále popisuje, jak se protestantští stavové, vydřevše na Rudolfovi, čeho žádali, k dílu měli. »Takž stavové«, dí historie dále, »konsistoř obnovili, a pro plnější svornost tři z husitů, tři z Bratrů, tři z jiných evangelíků kněží skrze hlasy vybrali, a k těm třem z professorů akademie přidali: a tak těm dvanácti mužům o všechny celého království církevní věci péči míti poručili . . . A ješto prý všechny církve se řídily podle pravidla slova Božího, zvolen jest první administrator z husitů, kněz Eliáš Šud z Semanína: napotom pak aby ze společného shromáždění kněžstva vyvolován byl. S Bratřími pak, kterýmž řádů svých až do plnějšího někdy o to se porovnání užívati povoleno, tak bylo zavřeno, aby seniora svého, administrátora kollegu nejbližšího, jak dlouho ta řádu rozdílnost (avšak v přátelské svornosti) trvati bude, obíráti sobě moc měli.«¹⁾

¹⁾ Historie. Kap. 40.

Když tak protestantští stavové veškeru moc politickou na se strhli, a tak i ve věcech vyznání svých všecku správu sobě osvojili, tuť prý, jak historie dále vypravuje, zkvetlo čisté náboženství,¹⁾ a vyprázdněno pomalu falešné husitství po všem království, že sotva stý (:) najíti by se byl mohl, kterýž by se neznal k evangelickému náboženství.« Z těchto slov, ačli jsou zcela na pravdě, jde na jevo, že sobě stavové statečně počínali.

Čisté tedy náboženství zkvétalo, jak vypravuje historie, a jakž by ne, když měli stavové všecko v rukou. Byli také sjednoceni na základě konfesse české z r. 1575. V té konfessi vyznávají sjednocení tak zvaní evangelíci o velebné svátosti takto: »Večeře Páně jest pravé tělo Krista Pána za nás dané a zrozené, a vínó v kalichu jest pravá krev Pána našeho Ježíše Krista za nás vylitá na odpuštění hříchův«. Člověk neznalý v tom, jak uměly sekty tehdejší zahalovati pravý rozum svých slov, domýšlel by se, že vyrábitele této konfesse beze všeho všichni věřili, že jest v Eucharistii skutečně, v pravdě a podstatně tělo a krev Páně, tedy že věří aspoň po lutersku. Avšak chyba lávky! Něco doleji shledává jiné vyznání: »Taková velebná svátost jest ustanovená předně pro povzbuzení a potvrzení víry naší o účastenství Krista Pána a všech dobrodiní jeho, abychom, přijímajíce duchovně a podstatně věrou, i také ústy tělo a krev Páně, nikoliv nepochybovali, ale pevně věřili, že učiněni jsme požíváním večeře Páně živi údové jeho, a že obdržujeme odpuštění hříchů, smíření s Bohem, ospravedlnění a dědictví života věčného«. ²⁾ Jestliže svrchu bylo mluveno o večeři Páně po lutersku, mluví se doleji po Bratrsku!

Tvrdí-li tedy Martinus, že konfesse česká po lutersku o velebné svátosti mluví, má plnou pravdu, neboť jest tomu tak skutečně, a tvrdí-li, že opustili Bratři konfessi českou, má zase plnou pravdu, pokud máme zřetel ku prvé části artikulu XV. téže konfesse. A zase má Amos Komenský plnou pravdu, když praví, že Bratři vyznávají učení české konfesse; arcí opět podle jiné části téhož artikulu. A poněvadž Bratřím vytýká, že, opustivše českou konfessi, tím samým že zradili konfessi Augsburskou, přiznává Amos, že prý konfesse Augsburská souhlasí s konfessí českou. To prý uznali již stavové v r. 1575. Avšak přidává: že česká konfesse přes to přese všechno Augsburskou slouti nemůže, neboť prý nebyla v Augsburku napsána, ale v Praze, aniž od Melanchthona, alebrž od Pressia, nebyla Karlovi (V.) podána, ale Maxmilianovi (II.), ne v roce 1520, ale v roce 1575, a přec má býti Augsburskou? Podobně by se mohlo dovésti, že je pravá Bratrská.³⁾ Sami stavové se prý toho odčítají. Nad to

¹⁾ Byli tehďáž v Čechách husité více méně zlutheránění helveti, Bratři, snad také novokřtenci, a ti měli všickni, ač se u víře různili, čisté náboženství! Jaká to logika!

²⁾ Art. XV.

³⁾ Bez odporu, a proto byla ona dilem neupřímným, anebo, jak by Chelčický tvrdil, pokrytým.

Augsburská konfesse doznala změn, ne tak konfesse česká. Chtělť prý ovšem na sněmu ¹⁾ roce 1575, aby konfesse Augsburská se prostě přijala, avšak tomu bylo odpíráno. Byloť voláno: »Co nám do německé víry! ¹⁾ Máme svou starší! Z Čech se náboženství pod obojí do Němec dostalo, proč nemáme svého starožitného hájiti!« Měli prý na sestavování této konfesse podíl Husité, zvláště z měst, z Jednoty a i nemálo těch, kteří církví Falckých při Večeři následovali. Složena byla prý tato konfesse na základě spisů Jana Husi ²⁾ a všelijakých jednání starých Čechů o náboženství. A tak prý jest patrné, že česká konfesse není Augsburská, ale vlastně a právě česká, vyznání víry milých našich předků, od počátku o pravdu Kristovu s Antikristem bojujících, aby všechněch Čechů pod obojí vyznáním byla. Tak Amos naproti Martiniovi.

Amos sám přiznává, že měli Bratři a helveti podle vzoru hessenských účastenství o sestavování konfesse české, a ti si ji tak přikrojili, aby v artikulu o večeři Páně s nimi souzvuovala. Odtud také ten souhlas v druhé části artikulu XV. Avšak přiznati se musí, že právě tou částí artikulu se liší konfesse česká od Augsburské. Může se tedy říci, že Čeští Bratři souhlasili s artikulem XV. o večeři Páně, i že nesouhlasili, ale naproti Martiniovi nebyli v nepravdě, když tvrdili, že učení jejich o Eucharistii není z Kalvína přijaté ³⁾ neboť oni záhy přijali učení, že jest Kristus Pán v Eucharistii mocně, duchovně a svátostně, ale nikoliv v pravdě a skutečně! Prameny: Konfesse Bratří z roku 1525, 1532, 1535, a dogmatické listy Bratří k velebné svátosti směřující. Obranný spis Bratří naproti Martiniovi s titulem: »Na spis proti Jednotě Bratrské od Samuele Martinia etc. sepsany a na vyvrácení k řádu jejímu v důvěrnosti v třiceti pěti příčinách, jakž je nazývá vůbec vydaný. Potřebné, mírné, křesťanské starších kněží též Jednoty Bratrské v Lešně polském v exilium zůstávajících ohlášení. Leta 1635. Museum Č. Sign. 50. č. 14. Spis ten se připisuje Komenskému. Historie o protivenství církve české. Leta 1632. Katechismus Amose Komenského. Spisy Jana Husi. Gindely. Geschichte der böhmischen Brüder. Spisy doktora Václava Sturema.

¹⁾ A přece ti hrdinové sněmovní ssáli do sebe ochotně německou revoluci náboženskou, přijavše veselé evangelium »de sola fide«, a zahrnuvše sedmero svátostí a jiné články víry.

²⁾ Ubohý Jan Hus by byl as zaplakal, kdyby byl s těmi sektáři na sněmu zasedal.

³⁾ Bratr Turnovius senior napsal k rozkazu synody Bratrské v Lipníku spis, že Bratři nehoví kalvinismu, a v tom spisu dokazuje, že učení Bratrské o Eucharistii se liší i od Luteranů i od Kalvinců (Gindely. Geschichte der böhmischen Brüder.) Nemám toho spisu před sebou, avšak to znám, že Kalvín (Just. L. IV. cap. 17. n. 32.) učí, že jest Kristus v Eucharistii přítomen mocně (virtute) neboli silou, která se v duši naší vlévá, ano i duši Páně samou a že ho jíme věrou. Zdali by bylo zde nějakého rozdílu mezi Kalvínem a Bratřími, nechápu.

